

En l'ocasió de celebrar-se els mil anys de la nostra parròquia de Santa Maria, presentem als lectors l'escriptura sobre pergami del 25 de març del 1008, que es conserva a l'Arxiu de la catedral de Barcelona –que justifica el mil·lenari–, amb un comentari sobre els protagonistes que surten esmentats al document.

EL MIL·LENARI DE LA PARRÒQUIA DE SANTA MARIA

El document de data més reculada on s'esmenta la nostra població és de l'any 949. Es tracta de l'escriptura de la venda d'unes terres, situades «in maritima, in terminio [de Al]arona, in villa Valadex». ¹ Recordem que Alarona es té com a un derivat d'Iluro, com Oleron i Alora ho són d'altres poblacions del món romà igualment conegudes amb el nom d'Iluro. ² Un segon document és del 974, i s'hi llegeix: «in villa Larona et in Agello.» ³ Però malgrat que Alarona pogués tenir el caràcter de parròquia als referits anys, aquesta circumstància no s'expressa d'una manera concreta a ambdós documents. És per aquest motiu que n'haguem de prescindir.

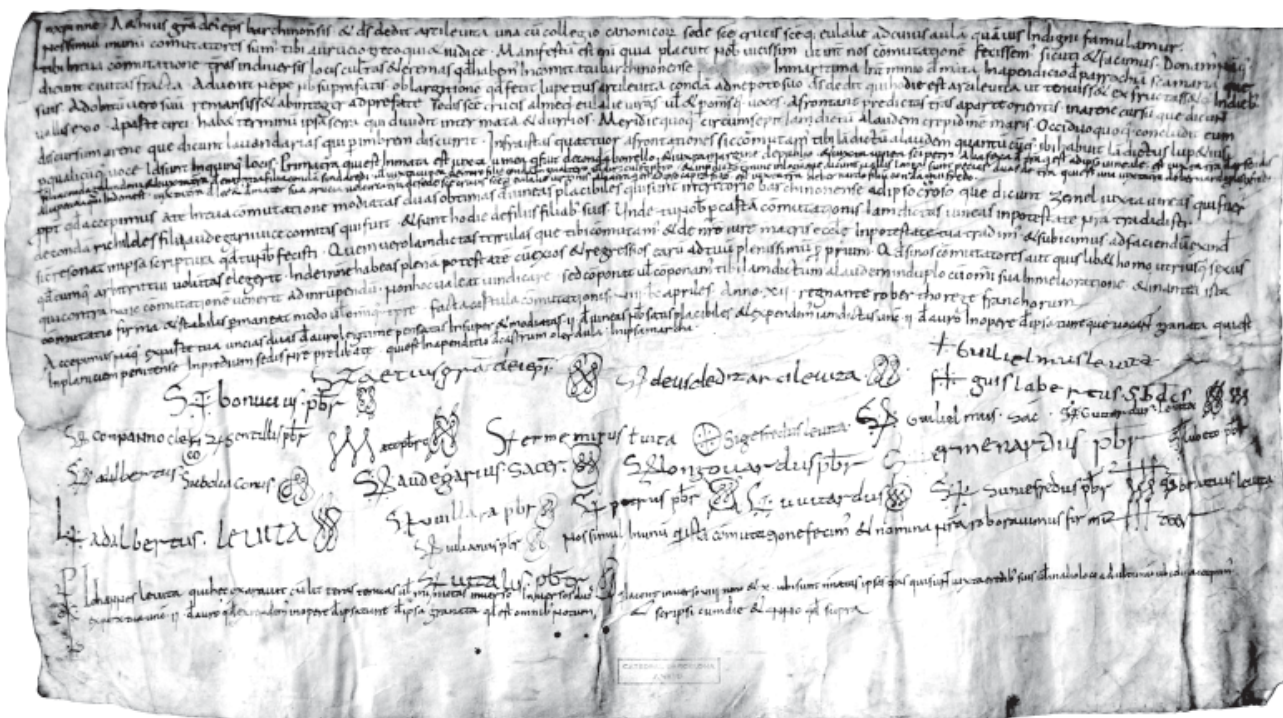
Igualment, hem de deixar de banda la notícia d'un escrit de l'abat del monestir de Sant Benet de Bages, l'any 1804, defensant el dret de cobrar lluïsmes a Mataró, en virtut de la donació que se'ls havia fet el 2 idus de juny de l'any 1000, de terrenys, vinyes, cases, etc. en la «marina y término de Santa Maria de Ciudad Freta (hoy Mataró)». ⁴ Ultra no comptar amb el document original –ni còpia–, cal tenir present que a l'any 1000 les escriptures es dataven a casa nostra seguint la cronologia dels reis francs, i com que això no es fa en aquest escrit, no tenim cap garantia de la seva reducció a la manera de datar moderna, oimés tractant-se dels anys del regnat del rei Robert que comporten una certa problemàtica. ⁵

L'ESCRITURA DE L'ANY 2008

Així les coses, el testimoni més antic, de cronologia *segura*, que actualment es té, en el qual figura esmentada d'una manera concreta la nostra parròquia, és una permuta de terres feta pel bisbe de Barcelona Aeci i el col·legi canonical, d'una banda, i el jutge Oruç (Aurucio) Grec, de l'altra. Els primers donaren al segon cinc peces de terra que eren, segons que llegim, en el terme de Mata, «in apendicio de parrochiam Sancta Maria que dicunt civitas fracta», situades entre la riera de Valldeix i la de Llavaneres i entre la serra que separa Mata i Dosrius i el mar. ⁶

Abans que res, cal dir que Civitas Fracta o Ciutat Freta era el nom amb què es conegué la nostra parròquia a l'edat mitjana, un topònim incert que ha fet córrer molta tinta.

Per a alguns autors, el seu significat gira a l'entorn de «ciutat destruïda», «ciutat dividida o partida», «població dispersa», en donar a *fracta* o *freta* la idea de partició, fracció, destrucció, però com que ara sabem que *civitas* també es pot entendre en el sentit d'aglomeració fortificada, castell, ciutadella, és per això que podríem afegir als significats anteriors els de fortalesa derruïda, enderrocada, assolada, etc... ⁷

Escritura de permuta de terres entre el bisbe Aeci i el col·legi canonical de la catedral de Barcelona, d'una banda i el jutge Oruç Grec, de l'altra. Any 1008. (Arxiu de la catedral de Barcelona, pergami 1-2-1416).

Per la seva banda, en la mateixa permuta, la catedral rebia dues mujades de vinya al cros (clot) que en deien *Zemel*, tocant les vinyes que havien estat de la difunta Riquildes, filla d'Audegarit vescomte, que aleshores eren dels seus fills. També rebia dues unces d'or *pensatas*, que ja havien estat esmerçades en obres de reconstrucció de la torre de la Granada, al pla del Penedès, a l'apèndix del castell d'Olèrdula, en la Marca.

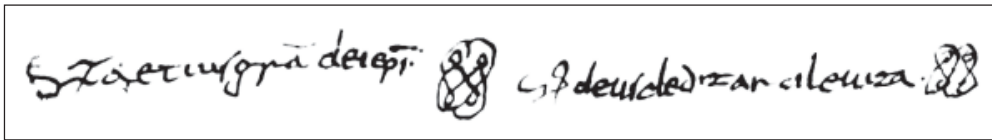
La permuta entre Aeci i Oruç, que ens ocupa, és datada al 8 de les calendes del mes d'abril de l'any XII regnant Robert, rei dels francs, que correspon al 25 de març de l'any 1008. És, per tant, el text més antic que es conserva referit a la parròquia de Santa Maria d'una manera expressa. És el que es té com a justificant del seu mil·lenari.

Clouen el document, les signatures d'Aetius, bisbe; Deusdedit, arxilevita; Guillelmus levita; Guislabertus, subdiaca; Bonucius, prevere; Campanno, clergue; Sentillis, prevere; Ato, prevere; Ermemirus, levita; Sigelfredus, levita; Guillelmus, sacerdot; Guitardus, levita; Adalbertus, subdiaca; Audegarius, sacerdot; Longovardus, prevere; Ermenardus, prevere; Lubeto, prevere; Adalbertus, levita; Willara, prevere; Petrus, prevere; Witardus; Suniefredus, prevere; Bonutius, levita; Iulianus, prevere, Vitalis, prevere, que corroboren l'acte.

ELS PROTAGONISTES

Val la pena d'afegir un comentari sobre alguns dels personatges que apareixen al document, perquè també tenen la seva singular història.

El primer, Aeci, bisbe de Barcelona (995-1010). Aquest bisbe s'havia ocupat de reedificar la torre de la Granada, que hem vist abans, que era de domini episcopal i que, com expliquen alguns historiadors, els sarraïns d'Abdelmàlik Almudèfar, fill d'al-Mansur, en la ràtzia de l'any 1003, l'havien destruït, per més que també hi ha qui creu que aquest fet fou anterior.⁸ En relació amb aquest episodi, sabem que a l'any 1005 el propi Aeci havia venut una casa i terra situades a Barcelona, per esmerçar el seu preu de 4 unces i mitja d'or a la reparació d'aquesta torre, derruïda per l'exèrcit cordovès, com es llegeix a l'escriptura de venda d'aquells béns: «...qualiter venit potentiam cordubensis cum magno et innumerabili exercitu in locum Penites et funditus destruxerunt ipsam nostram turrem Granatam, qui constructa erat in nostro alaude...».⁹ Més endavant, aquest mateix bisbe Aeci, gràcies a la generositat d'un negociant anomenat Robert, podria portar a cap la dotació i reforma de la Canònica o Capítol de la catedral de Barcelona (1009), que per deixadesa i altres circumstàncies s'havia perdut, segons que així ho

Signatures d'Aeci, bisbe i de Deodat, arxilevita.

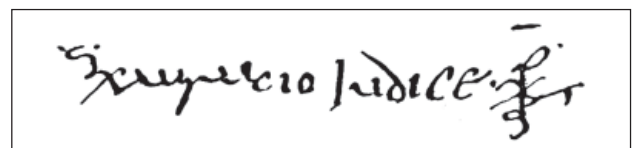
llegim: «et per incuriam atque ignaviam et oppressione paganorum deperiit».¹⁰ Ultra això, Aeci formaria part de la famosa expedició militar del comte de Barcelona, Ramon Borrell, que va anar amb un estol de catalans a guerrear a Còrdova (1010). Aquesta expedició fou aixecada al servei de Muhammad al-Mahdi per lluitar contra els berbers de Sulaiman al-Mustaín, amb el qual es disputava el tron, dins les lluites internes per a la successió del Califat. El nostre bisbe moriria en aquesta aventura, potser fou a la batalla d'Acatalbacar o, tal vegada, a la del Guadiaro, ambdues al mateix any 1010. En igual sagnant empresa també trobà la mort el comte Ermengol I d'Urgell, i de resultes d'haver-hi estat ferits moririen al cap de poc dos altres bisbes catalans més, Odó de Girona i Arnulf de Vic.¹¹ En referir-se a aquests fets, hi ha qui troba estrany veure aquells prelats manejant la llança en terres d'infidels, en ajuda dels mateixos mahometans. «Uns eclesiàstics», llegim, «que tan aviat enlairaven la crossa episcopal, símbol de pau, com presentaven la punta de la llança en senyal de guerra».¹² Així eren els alts dignataris de l'època, potser atrets per la glòria, i també per algun profit d'ordre material, al dir de Pierre Bonnassie. I és que per a aquesta expedició, al-Walid, governador de Medinaceli, havia pactat amb els comtes de Barcelona i d'Urgell donar-los una soldada diària de cent dinars a cadascun, i a cada soldat dos dinars, ultra el menjar i beure i tot el botí que aconseguissin.¹³

En segon lloc, a l'escriptura, hi signa Deodat (Deusdedit), arxilevita, i futur bisbe de Barcelona (1010-1029), de qui eren les cinc peces de terra de Mataró que entraven en la permuta. Però, en realitat, no eren d'ell. Aquestes terres, les havia rebut del seu oncle Lupetius, ardiaca de Barcelona, amb la condició que a la seva mort les passés a la catedral.

Veiem ara qui era aquest darrer personatge, Lupetius. Malgrat el seu sobrenom de Llobet (Lupetius), es deia Sunifred. Segons Feliu i Monfort, estava molt lligat al bisbe Vives de Barcelona (974-995), a qui acompanyava com a ardiaca, tant en la consagració d'alguna església, com en la concessió de franqueses o en altres actes solemnes. També el veiem permutar amb ell uns casals a Barcelona mateix i altres terres. Sunifred figura com a marmessor en els dos testaments de Vives, al qual precisament li deixaria un pollí, segons que figura

al seu segon testament: «Et ipso meo pullino qui fuit de Arsino, concessit ad Lobeto archipresbitero». Afegim que, per la seva banda, Sunifred tenia un extens patrimoni territorial: possessions a Barcelona-ciutat, a Olèrdula, Badalona, Mataró i a altres indrets, formades per cases, peces de terra, vinyes etc. Ultra això, hi ha qui l'identifica amb un *Lupito Barchinonense*, personatge que coneixem pel fet que el monjo Gerbert d'Orlhac (després papa Silvestre II) li va demanar que li trametés el llibre d'astrologia que havia traduït: «Itaque librum de astrologia translatum a te michi petendi dirige», li deia en una carta.¹⁴ Sunifred féu testament, el 995, en previsió d'haver de partir cap a Roma, «ad exorandum Deum pro peccatis...», segons que llegim al seu testament (no se sap si arribà a fer el viatge). Deixà una part de béns al seu nebot Deusdedit, amb la condició, com hem dit abans, que a la seva mort passessin íntegrament a la catedral.¹⁵

Ens queda encara el jutge Orús o Aurús (Aurutio), anomenat el Grec. Els jutges eren gent de prestigi a l'època. Segons Carreras i Candi, és el mateix jutge Orús que el 985 les hosts d'al-Mansur capturaren a Barcelona, i que aconseguí alliberar-se mitjançant posar uns ostatsges al seu lloc. Sobre aquest fet sabem que l'abat de Sant Cugat vengué, l'any 991, dues peces de terra a Horta, per a destinar el seu import d'una unça d'or a la redempció d'aquests captius: «...in redemptione pro captivis quod posuerat Aurucio iudice pro se in Spania».¹⁶ Per la seva banda, el bisbe Vives, en el seu primer testament (989), disposà que el remanent del seu patrimoni fos venut i que se'n donessin «pensas X ad Aurutio pro suos captivos», referint-se, hom creu, a aquest mateix jutge.¹⁷ El fet de posar ostatsges al lloc d'un captiu «devia ésser un procediment utilitzat pels potentats, que de segur resultà profitós a moros i cristians», per dir-ho amb les sempre encertades paraules de Ramon d'Abadal.¹⁸

Signatura d'Oruç, Grec, jutge.

Per últim, en un pla inferior, coneguem els posseïdors de terrenys de la parròquia de Civitas Fracta, segons que figuren en la descripció de les

afrontacions de les cinc peces objecte de la permuta. Una d'aquestes peces era a Mata, prop d'una vinya –se'ns diu–, que havia estat del difunt Borrell i a prop d'un marge de Publi i d'una vinya de Sant Pere (Sant Pere de les Puellas?). Una altra feixa de terra era just a una vinya tocant la terra d'Arsendis, filla del difunt Galindoni i de la terra d'Engontia, filla del difunt Sindaredi, o junt a la vinya de Miro, fill del difunt Gualtero o de Riculf prevere. També al lloc anomenat *Vallislonga*, dues peces de terra, l'una junt a la propietat de Leo i de la seva mare Orucia, o a prop de la terra de la Santa Creu i Santa Eulàlia (catedral de Barcelona). La darrera peça era junt al *caprofigo* (figuera borda) tocant la terra de Bernat, fill del difunt

Guifré. Aquests eren personatges amb peces de terra o vinya en la banda de llevant de la parròquia a l'època, coneguts encara amb un nom únic, seguint el costum visigòtic.

Tot això són retalls d'història que podem extreure o simplement evocar d'una senzilla escriptura estesa sobre un tros de pergami, per a deixar constància d'una permuta de terres que va tenir lloc ara farà mil anys, entre un bèl·lic bisbe de Barcelona i els seus canonges, i un jutge excaptiu dels musulmans, quan encara la població de Mataró a penes si existia, o, en tot cas, era limitada a una reduïda parròquia de masies escampades, coneguda sota el nom de Santa Maria de Civitas Fracta.

Joaquim Llovet

NOTES

1.- FIDEL FITA, «La Ciudad de Alarona (Mataró) a mediados del siglo X», *Boletín de la Real Academia de la Historia*, vol. 41 (Madrid 1902), 347-348; ORIOL QUADRADA, «El document més antic sobre Alarona (Mataró)», *Cingles*, núm. 32-33 (Mataró 1977), 608-609, inclou reproducció de l'escriptura.

2.- PAULYS, *Real Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, IX (Stuttgart 1914), 1.093.

3.- J. Mª PELLICER, *Estudios histórico-arqueológicos sobre Iluro* (Mataró 1887), 46.

4.- Biblioteca Caixa Laietana, Col·lecció Mataró, docs. antics. 1832-1839. Recurs fet pel monestir de Sant Benet de Bages (1833).

5.- ANSCARI MUNDÓ, «La datació de documents pel rei Robert», *Anuario de Estudios Medievales*, 4 (1967), 13-34.

6.- Barcelona. Arxiu de la catedral, pergami 1-2-1416. Publicat a LLUÍS FERRER I CLARIANA, *Santa Maria de Mataró* (Mataró 1968), 111-114, i a JOSEP BAUCCELLS I REIG I ALTRES, *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la catedral de Barcelona*, I (Barcelona 2006), núm. 101. Copiada als «Libri Antiquitatum» de la catedral de Barcelona, existeix una altra escriptura de la mateixa data i mateixa permuta, signada per Oruç Grec, jutge, però no dóna el detall de les cinc peces de terra que es bescanviaven, que només assenyala com a «terrulas qui sunt in marítima» (BAUCCELLS I REIG I ALTRES, *Diplomatari*, I, núm. 100).

7.- Vegeu aquesta problemàtica a JOAQUIM LLOVET, *Mataró de l'origen de la vila a la ciutat contemporània* (Mataró 2000), 35-38.

8.- PRÓSPERO DE BOFARULL, *Los condes de Barcelona vindicados*, I (Barcelona 1836), 227; S. SOBREQÜÉS I VIDAL, *Els grans comtes de Barcelona* (Barcelona 1961), 18-19.

9.- BAUCCELLS I REIG I ALTRES, *Diplomatari*, I, núm. 62.

10.- BOFARULL, *Los condes*, I, 204; BAUCCELLS I REIG I ALTRES, *Diplomatari*, I, núm. 121.

11.- Aquest episodi de l'expedició dels catalans a Còrdova l'any 1010 es troba a les històries generals, on es pot veure amb més extensió. Darrerament, s'ha publicat una versió novel·lada d'aquests fets històrics, vegeu ALBERT VILLARÓ, *L'any dels francs* (Barcelona 2003).

12.- ANTONI AULESTIA Y ERNEST MOLINÉ Y BRASÉS, *Historia de Catalunya*, I (Barcelona 1922), 133.

13.- PIERRE BONNAISSIE, *Catalunya mil anys enrera I* (Barcelona 1979), 305, 446; JOAQUIN VALLVÉ BERMEJO, «Oman Ben Hafsun de Marmuyas (Comares)», *Boletín de la Real Academia de la Historia*, vol. CCI (Madrid 2004), 270.

14.- G. FELIU I MONFORT, «Sunifred, anomenat Llobet ardiaca de Barcelona (finals del segle X)», *II Col·loqui d'història del monaquisme català. Sant Joan de les Abadesses 1970* (Abadia de Poblet 1972), 51-63; ÀNGEL FÀBREGAS GRAU, *Diplomatari de la catedral de Barcelona*, I (Barcelona 1995), núm. 265.

15.- FELIU I MONFORT, «Sunifred anomenat Llobet», 53, 62.

16.- FRANCESC CARRERAS Y CANDI, *Lo Montjuich de Barcelona* (Barcelona 1902), 125; FÀBREGAS, *Diplomatari*, I, núm. 213.

17.- CARRERAS Y CANDI, *Lo Montjuich*, 126-127; FÀBREGAS, *Diplomatari*, I, núm. 199.

18.- RAMON D'ABADAL I DE VINYALS, *Els primers comtes catalans* (Barcelona 1958), 331.